

Kulttuuriperinnön muuttuvat merkitykset

Kulttuuriperinnön muuttuvat merkitykset. Heikki Hangan juhlaKirja. Toim. Hanna Pirinen, Tuuli Lähdesmäki, Annika Waenerberg. Taidehistoriallisia tutkimuksia 52. Helsinki: Taidehistorian seura 2020, 203 s.

Kulttuuriperinnön muuttuvat merkitykset -teos on laadittu Jyväskylän yliopiston taidehistorian professorin Heikki Hangan 60-vuotisjuhlapäivän kunniaksi. JuhlaKirjan pienenä kauneusvirheenä voidaan pitää Hangan julkaisu-luettelon puuttumista. Kirja-arvosteluni tulee painottamaan mielenkiintoisen teoksen ortodoksista kirkollista perintöä käsitteleviin artikkeleihin.

Ortodoksista kirkollista perintöä käsittelevät juhlaKirjan viisi artikke-lia käsittelevät eri suunnista niin ikonien kohtaloa sodan jaloissa kuin nii-den uustuotannon kuvaston käyttöönottoa muissa kirkkokunnissa. Myös ortodoksinen muu kirkollinen kulttuuriperintö ja sen tulkinat sekä suoje-lu tulevat artikkeleissa esiin. Ensimmäisessä artikkelissa ”Pelastetut ja hylätyt” Kari Kotkavaara käsittelee vaikeaa kulttuuriperintöä toisen maailmansodan aikaisista ikonien omalupaisista pelastamisista ja suomalaisen taidehistorioit-sijan paneutumisesta Venäjän karjalaiseen ikonien kansanomaiseen uudista-miseen. Samalla hän syventyy tutkimuksen aukkokohtiin ja sen luomiin kä-sityksiin eri ikonien statuksista. Kotkavaara lähestyy aineistoaan eläytyen ja kirjottaa nyansoidusti kansanomaisista ikonien korjauskäytänteistä ja uuden-laisista tutkimuksellisista tavoista lähestyä performatiivista sakraaliesinettä.

Artikkelissaan uusbytanttilaisesta kuvamaailmasta Johan Bastubacka laajentaa aiemman väitöskirjansa näkökulmaa semioottisiin ja fenomenologi-sin menetelmin. Artikkelin ehkä kiinnostavin pohdinta sisältyy kulttuuriseen omimiseen, kunnioittavan asenteen vaatimuksiin esimerkiksi vieraisiin ja us-konnollisiin esineisiin. Hän tuo esiin, ettei tällaista keskustelua ole ikonien osalta paljontaan käyty.

Hanna Kempin artikkeli Helsingin Uspenskin katedraalin ikonostaa-sista on merkittävä, alkuperäisiin lähteisiin nojaava tutkielma. Tämä vuonna 1868 valmistunut ikonostaasi akateemista maalaustaidetta edustavine iko-neineen on aiemmin jäänyt vajaalle huomiolle. Kemppi pohtii mahdollisia syitä kunkin ikoniaiheen valintaan. Artikkeli sitoo hienosti Suomessa olevan ikonostaasin kuvamaailman 1800-luvun puolivälin jälkeisen Venäjän kirkon

tuolloin suosittuihin kuva-aiheisiin. Mitä ilmeisimmin tämän mahtikirkon kuvaohjelma ei ollut keisarille yhdentekevä, kun kuvastoon on otettu mukaan useampi keisarihuoneen nimikkopyhä.

Pyhää ja profaania kulttuuriperintöä ortodoksisessa kirkkomuseon eri vuosien kokoelmanäyttelyissä käsittelevä Katariina Husson artikkeli valottaa kiinnostavasti ortodoksisen kulttuuriperinnön museoimiseen liittyntä halutun tarinan vuosikymmenestä toiseen jatkunutta teemaa. Tarinassa toistuu 1920-luvulla omaksuttu ajatus Suomen ortodoksisen kirkon identiteetistä vain karjalaisortodoksisena ja Bysantin traditioon kuuluvana, kun samalla on häivytetty museoitujen kirkollisten esineiden venäläisyys. Myös seurakuntiemme suhtautuminen evakuoituihin ja jälleenrakennuskauden pyhiin kuviin 1990–2000-lukujen peruskorjausten ratkaisuisissa pääsee tekstissä esiin.

Helena Lonkilan artikkelin keskiössä on Ilomantsin Hattuvaaran vanha tsasouna, jonka rakennusvuodeksi hän on heti alkuun maininnut vuoden 1796. Hän pyrkii tarkastelemaan laajemmin tsasounan kulttuuriympäristöllisiä merkityksiä, painottaen esimerkiksi omaa suhdettaan tähän alueeseen. Tässä yhteydessä asiallista olisi ollut selventää lukijoille paljon lähteenä käytetyn Hannu Loiman roolia kirjottajan isänä. Hattuvaara ei ole kuulunut suomalaisen taidehistorian kaanoniin, mutta suomalaisten puukirkkojen merkittävimpiin tutkijoihin kuulunut professori Lars Pettersson on Ilomantsin kirkollisista rakennuksista kirjoittaessaan myös käsitellyt Hattuvaaraa heti sodan jälkeen vuonna 1945. On syytä tarkentaa, ettei tsasounan iästä ole toistaiseksi mitään varmuutta, vaikka asiakirjojen perusteella se on ilmeisesti rakennettu vuosien 1796–1844 välisenä aikana. Pettersson, joka tunsu erittäin perusteellisesti Aunuksen kirkollisen rakennuskannan, ei sido juuri Hattuvaaraa läntiseen rakennusperinteeseen, vaan aunukselaiseen asunto- ja tsasouna-arkkitehtuuriin. Tässä arkkitehtuurissa ovat yhdistyneet Itä-Euroopassa säilynyt bysanttilainen perinne sekoittuneena myös joihinkin läntisiin muotoihin. Kansanomaisuus näissä rakennuksissa ilmeni yleensä vain salvestekniikassa ja muotojen yksinkertaistumisessa.

Renja Suominen-Kokkonen